

DOSSIERTÈCNIC

FORMACIÓ I ASSESSORAMENT AL SECTOR AGROALIMENTARI

N43

RACES AUTÒCTONES (I)

Juny 2010

P03 Les races autòctones catalanes **P05** Races bovines **P05** Vaca Bruna dels Pirineus **P10** Vaca de l'Albera **P13** Vaca Pallaresa **P17** Races ovines **P17** Ovella Ripollesa **P21** Ovella Xisqueta **P26** Ovella Aranese **P31** Cabra Blanca de Rasquera **P36** L'Entrevista

ruralCat

La comunitat virtual agroalimentària
i del món rural

www.ruralcat.net

Generalitat de Catalunya
**Departament d'Agricultura,
Alimentació i Acció Rural**
www.gencat.cat/dar

Foto: Vaca Albera adulta. Autora: Marta Fina

Foto: Toro Albera adult. Autora: Marta Fina

VACA DE L'ALBERA

01 Origen

Les formes de pastoralisme pròpies de l'Albera es veuen ja citades l'any 1148 en un document on s'atorguen els drets de pastura per la casa reial catalana als monjos de Vallbona, territori dels quals s'estenia per les dues vessants de l'Albera. L'any 1605 els boscos de la Maçana van ser arrendats pel municipi d'Argelers al vescomte Joch, que es va reservar els drets de pastura (Budó, 2000). Finalment, el francès L. Durand, l'any 1868 fa esment d'una raça pròpia de vaques a l'Albera. La descripció de com eren els bovins de la zona no es va fer fins a mitjan el segle passat per un veterinari fill del municipi d'Espolla, en Lluís Mascort. A la seva tesi doctoral, publicada el 1957, parla de tres tipus de vaques de l'Albera: Tipus A, el més abundant,

de capa negra amb degradacions a les zones inferiors del tronc i format petit (elipomètrica); Tipus B, que segons Mascort és el veritable tipus de vaca d'aquesta zona. Presenta a la vegada dues varietats: la primera d'elles, la varietat millorada, té la capa de color palla torrat, i la segona, no millorada, també elipomètrica, presenta un color de la capa molt fluctuant, des de la blanca al castany clar (fagi); Tipus C, vaca millorada per creuament amb ramat d'origen suís.

02 Distribució geogràfica i censos

Els animals censats fins ara es troben a la finca Baussitges del terme municipal d'Espolla, localitzada al Massís de les Alberes, inclosa entre les comarques de l'Alt Empordà (Catalunya) i el Vallespir (França), a l'extrem nord-est dels Pirineus. Té una superfície total de prop de

2.200 ha dividides en 1.482 ha de bosc i 699 ha de prats i pastures. Hi ha al voltant de 400 animals de totes les edats, tot i que pocs més de la meitat serien de les varietats que es consideren pures, la Negra (equivalent al tipus A de Mascort) i la Fagina (tipus B, encara que ara molt menys freqüent). La resta d'animals tindrien una aparença creuada en divers grau, i probablement serien portadors de gens originals en les varietats Negra i Fagina. Recentment s'ha començat la valoració d'animals a la finca Requesens que, igual que la finca Baussitges, forma part del Paratge Natural d'Interès Nacional de l'Albera.

03 Descripció de la raça

L'actual vaca de l'Albera és una vaca petita, castanya clara (varietat Fagina) o castanya fosca (varietat Negra), amb freqüents degradacions

→

Recentment ha començat un programa per a l'expansió de la raça que té com a objectiu dur animals a altres finques d'àrees properes, com les Gavarres, la Garrotxa i zones del Ripollès, i valorar nous animals a la finca Requesens.

Foto: Esquellada a Mas Freixe. Autor: Jesús Piedrafita

en el cap, llom i braguer. El cap és d'aspecte massís i allargat, de front amb perfil recte, de nas orlat en clar i de banya en lira baixa, blanca amb punta negra i de mida discreta. El coll és llarg, aplanat, lleugerament voluminós en els mascles i amb papada generosa de perfil discontinu. De tronc aplanat, estret i profund, en destaca la creu ben marcada. El dors i el llom són escassament musculats i amb tendència a l'ensellat. Extremitats de longitud mitjana, fortes i amb articulacions ben definides, amb cuixes pobres rectes o fins i tot còncaues. Les peülles són sempre pigmentades. El pèl canvia al llarg de l'any. És llarg, bast i decolorat durant els mesos freds, mudant-lo a partir de finals d'hivern de manera lenta per, arribat l'estiu, tenir un aspecte fi i brillant si la primavera ha estat favorable. Aquests caràcters la situarien propera al tronc Cantàbric, la qual cosa s'ha vist confirmada per un estudi de la variabilitat genètica avaluada mitjançant microsatèl·lits.

Els animals adults viuen en llibertat tot l'any, amb mínims contactes amb les persones. Aprofiten els boscos mediterranis, principalment el sotabosc, i a l'estiu les pastures acidòfiles dels cims, fet que suggereix que és un animal molt versàtil en termes de selecció de la dieta, i que varia depenent de l'alimentació disponible que té en cada període de l'any. L'alta fracció de components llenyosos permet considerar-la com una població brostejadora, capaç de fomentar la seva alimentació majoritàriament en els recursos forestals. Aquesta singularitat la converteix en un element important a considerar en la gestió forestal, sobretot per aquesta acció desbrossadora i de neteja del bosc que desenvolupa i que està encaminada a la prevenció d'incendis. Tot

Foto: Vaca de l'Albera amb dues filles. Autor: Jesús Piedrafita

i així, necessita d'aportació suplementària de pinso durant llargues èpoques de l'hivern.

Es reproduceix per munta natural, en completa llibertat, la qual cosa dificulta el control dels parentius. Comencen la vida productiva tard, amb un primer part entre els 3 i 4 anys, i la seva fecunditat es baixa, la qual cosa requereix deixar gairebé totes les femelles per a la reposició. Els futurs mascles reproductors s'escullen per la seva conformació, aploms, rusticitat i ajust a l'estàndard racial. Els que no es queden per toros s'engreixen. Es realitza després del seu deslletament, entre els 6 i 9 mesos d'edat i es va dur a terme amb pinso comercial i palla ad libitum. Tenen un creixement moderat (1,1 kg / dia) i les seves aptituds carnisseres són limitades, amb una conformació R a l'escala SEUROP.

Anualment es fa la cerimònia de l'esquellada a cada un dels escamots. Antigament servia per revisar les esquelles, fer recompte de les vaques i recollir els vedells, una part dels quals es pagaven com a compensació pel lloguer de la finca. Avui s'aprofita per crotalar i censar animals, fer tractaments sanitaris, implantar bolus ruminals i gaudir d'un dia festiu en el que es fa un àpat basat en productes típics i es conviden els assistents a l'esquellada, familiars i amics.

04 Situació actual: Programa de conservació

El cens de la vaca de l'Albera la cataloga com a raça en perill d'extinció, per la qual cosa l'any 2000 el DAR va encarregar al Departament de Ciència Animal i dels Aliments els estudis adients que permetessin instaurar un programa de conservació. Com a primera mesura, es va suggerir augmentar el nombre de mascles, que ara està situat al voltant de 15. A més, aquests mascles han estat genotipats pel gen que determina el color de la capa, el receptor de la melanocortina, i recomanem que es quedin a l'explotació únicament aquells exemplars

Hi ha poc més de 400 animals de totes les edats censats a la finca Baussitges.

Foto: Esperant l'esquellada a Mas Freixe. Autor: Jesús Piedrafita

Aprofita els boscos mediterranis, principalment el sotabosc, i a l'estiu les pastures acidòfiles dels cims. Té una excel·lent aptitud desbrossadora i de neteja del bosc.

Foto: Escamot a punt d'entrar a l'esquellada de Mas Castanyers. Autor: Jesús Piedrafita

L'esquellada s'aprofita per crotalar i censar animals, fer tractaments sanitaris, implantar bolus ruminals i gaudir d'un dia festiu en què es fa un àpat basat en productes típics i es convida els assistents, familiars i amics.

Foto: Màniga de maneig de Mas Freixe plena d'animals a punt per realitzar el control sanitari obligatori. Autora: Marta Fina

que tinguin el gens que determinen el color castany (els al·lels E+ i E1), per tal d'anar uniformitzant el color de la capa del ramat. Una altra recomanació és l'expansió de la població, la qual cosa ha estat impossible fins ara per les limitacions de la finca per aportar més menjar.

Recentment, la Diputació de Girona ha començat un programa per a l'expansió de la raça que té com a objectiu dur animals a altres finques d'àrees properes, com les Gavarres, la Garrotxa i zones del Ripollès. Aquest programa implica la constitució de ramats d'una grandària que permeti un control més proper dels parentius de cara a desenvolupar un sistema de consanguinitat mínima (minimització del parentiu) basat en el control genealògic. Aquest programa serà dirigit des de la Universitat Autònoma de Barcelona i es basarà en intercanviar mascles entre explotacions quan sigui necessari per tal de garantir el menor increment possible de la consanguinitat.

També es pretén estudiar la possible aplicació de les noves tecnologies basades en la determinació de SNP com a mitjà per determinar el parentesc. En addició a aquest programa de conservació "in vivo", s'ha iniciat un programa de conservació "in vitro", en col·laboració amb la Unitat de Reproducció de la Facultat de Veterinària de la UAB i el Departamento de Reproducción y Conservación de Recursos (INIA) que ha permès l'obtenció de semen de set mascles.

En resum, es pot dir que la raça Albera es troba en perill d'extinció, que té dues varietats (Negra i

Fagina) relacionades amb el tronc Cantàbric, que és de petit format i limitat potencial carni i que s'ha engegat un programa de conservació justificat en la seva capacitat de neteja del bosc, el seu interès sociocultural i el potencial interès turístic de les esquellades.

05 Informació d'interès

BUDÓ, J. 2000. La vaca de l'Albera. Recull bibliogràfic. Fons bibliogràfic i documental de l'Albera, Ajuntament de la Jonquera.

FINA, M.; CASELLAS, J.; TARRÉS, J.; BARTOLOMÉ, J.; PLAIXATS, J.; SUCH, X.; JIMÉNEZ, N.; SÁNCHEZ, A.; PIEDRAFITA, J. 2008. "Characterization and conservation programme of the Alberes cattle breed in Catalonia (Spain)". Animal Genetic Resources Information, 43, 1-14.

MASCORT MARIANI, L. 1957. "La raza vacuna de las Alberes". Archivos de Zootecnia, 6, 107-150.

06 Autors

Marta Fina
Grup de Recerca en Remugants, Departament de Ciència Animal i dels Aliments, UAB.
marta.fina@uab.cat

Joaquim Casellas
Grup de Recerca en Remugants, Departament de Ciència Animal i dels Aliments, UAB.
joaquim.casellas@uab.cat

Joaquim Tarrés
Grup de Recerca en Remugants, Departament de Ciència Animal i dels Aliments, UAB.
joaquim.tarres@uab.cat

Jesús Piedrafita
Grup de Recerca en Remugants, Departament de Ciència Animal i dels Aliments, UAB.
jesus.piedrafita@uab.cat